

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021 (K 21/2021 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- yksikönpäällikkö Corinna Tammenmaa, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Kristel Englund, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija, syrjintätiimin vetäjä Robin Harms, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- pääsihteeri Christina Gestrin, Svenska Finlands folkting
- saamen kieliturvasihteeri Anne Kirste Aikio, saamelaiskäräjät
- vs. pääsihteeri, erityisasiantuntija Janette Grönfors, Valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta (RONK)
- toiminnanjohtaja Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga r.f.
- toiminnanjohtaja Markku Jokinen, Kuurojen Liitto ry
- erityisasiantuntija Marika Rönnberg, Kuurojen Liitto ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Valtioneuvosto antaa kielilain 37 §:n mukaan vaalikausittain eduskunnalle kertomuksen kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta sekä tarpeen mukaan muistakin kielioloista. Kertomuksessa käsitellään suomen ja ruotsin kielen lisäksi ainakin saamen kieltä, romanikieltä ja viittomakieltä.

(2) Kielilain nojalla annettavan kertomuksen (jäljempänä myös kielikertomus) tulee siten koskea paitsi Suomen kansalliskieliä, suomea ja ruotsia, myös muita kieliä, joihin perustuslain 17 §:n 3 momentissa viitataan. Nyt annetussa kielikertomuksessa käsitellään lisäksi muun muassa karjalan kieleen, venäjän kieleen, viron kieleen ja somalin kieleen liittyviä kysymyksiä.

(3) Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan lailla. Julkisen vallan on saman momentin mukaan huolehdittava

Valiokunnan mietintö PeVM 5/2022 vp

maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanaisten perusteiden mukaan. Perustuslain säännös edellyttää paitsi suomen ja ruotsin kielen muodollisesti yhdenvertaista kohtelua myös suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasiallisen tasa-arvon turvaamista. Säännöksellä on merkitystä esimerkiksi yhteiskunnallisten palvelujen järjestämisessä (HE 309/1993 vp, s. 65). Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään saman momentin mukaan lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käänösapua tarvitsevien oikeudet turvataan 17 §:n 3 momentin mukaan niin ikään lailla. Kielikertomuksessa tarkastellaan siten oikeudellisesti keskenään erilaisessa asemassa olevia kieliä.

(4) Nyt käsiteltävässä kielikertomuksessa keskitytään seuraamaan muutamaa kielellisten oikeuksien kannalta keskeistä teema-aluetta. Kertomuksessa käsitellään erityisesti opetusta, poliisia, pelastustoimea ja hätäkeskustoimintaa sekä digitalisaation tuomia mahdollisuuksia ja haasteita kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Pääteemojen lisäksi kertomuksessa raportoidaan myös lyhyesti kielellisten oikeuksien kannalta keskeisimmistä lainsäädäntömuutoksista. Kertomuksessa on myös selvitetty erityisesti viittomakieliä ja kieli-ilmapiiriä koskevia näkökohtia, joita käsiteltiin perustuslakivaliokunnan edellisestä kielikertomuksesta antamassa mietinnössä (PeVM 2/2018 vp). Perustuslakivaliokunta pitää kielikertomuksessa valittua asioiden käsittelytapaa perusteltuna.

(5) Kielikertomuksessa käsitellään digitalisaatiota kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin tarkastellessaan julkisen hallinnon digitalisaatiota pitänyt olennaisena huolehtia molempien kansalliskielten riittävästä näkyvyydestä digitaalisissa palveluissa ja myös muista kielellisistä oikeuksista (PeVM 11/2021 vp, kappale 10). Valiokunta toteaa, että kieliläistä, saamen kieliläistä ja viittomakieliläistä seuraavat velvoitteet on otettava huomioon luotaessa uusia digitaalisia palveluita ja järjestelmiä. Valiokunta pitää tärkeänä, että kielelliset perusoikeudet otetaan huomioon palvelujen kehittämisen alkuvaiheesta alkaen ja että digitaalisia palveluita kehitetään rinnakkain eri kieliversioina.

(6) Perustuslakivaliokunta on edellistä kielikertomusta koskevassa mietinnössä (PeVM 2/2018 vp) ja useasti sen jälkeenkin kiinnittänyt erityistä huomiota viittomakieltä käyttävien asemaan. Nyt tarkasteltavassa kielikertomuksessa viittomakieliä käsitellään erityisesti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kannalta. Lisäksi kertomuksessa tehdään selkoa suomenruotsalaisen viittomakielen viimeaikaisesta kehityksestä.

(7) Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota viittomakieltä käyttävien oikeuksien edistämässä tapahtuneeseen kehitykseen (ks. esim. PeVL 40/2022 vp, kappale 5, PeVL 31/2021 vp, kappale 6). Kuitenkin valiokunta on myös samalla todennut, että viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumisessa on ongelmia.

(8) Saamansa selvityksen perusteella perustuslakivaliokunta kiinnittää edelleen huomiota viittomakielen tulkkauksen asianmukaiseen toteutumiseen. Valiokunta pitää lisäksi tärkeänä, että hallinnon ja palvelujärjestelmien uudistuksissa, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa, seurataan ja arvioidaan uudistusten toimeenpanon vaikutuksia viittomakielisten oikeuksien käy-

Valiokunnan mietintö PeVM 5/2022 vp

tännön toteutumiseen ja ryhdytään tarvittaessa vaadittaviin toimiin viittomakielisten oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi (ks. myös PeVL 17/2021 vp, kappaleet 162—165).

(9) Perustuslakivaliokunta on viittomakielilakia koskevassa mietinnössä pitänyt tärkeänä lapsen oman kielen turvaamista. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös muun muassa YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 30 artiklaan, jonka mukaan vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan ja käyttää omaa kieltään (PeVM 10/2014 vp, s. 3/II). Valiokunta on korostanut oman kielen oppimisen merkitystä ja pitänyt tärkeänä, että jokaiselle lapselle ja hänen perheelleen turvataan mahdollisuudet saada riittävästi viittomakielen opetusta niin, että lapsen oikeus omaan kieleen toteutuu ja koko perheelle luodaan mahdollisuudet toimivaan vuorovaikutukseen yhteisen kielen avulla (PeVM 10/2014 vp, s. 3—4).

(10) Perustuslakivaliokunta on lisäksi tarkastellut viittomakielisten lasten asemaa varhaiskasvatust lain muutosten yhteydessä. Valiokunta on pitänyt valitettavana, ettei tuolloiseen lakiehdotukseen sisällynyt sääntelyä, jolla olisi turvattu viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkittamis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet varhaiskasvatuksessa (PeVL 41/2021 vp, kappale 10). Valiokunta kiirehtii edelleen asiaa koskevan lainvalmistelutyön käynnistämistä.

(11) Perustuslakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota lapsen oman kielen oppimisen merkitykseen myös muiden kielten kuin viittomakielen osalta. Valiokunta pitää tärkeänä esimerkiksi riittäviä ja asianmukaisia oppimateriaaleja sekä kielipesätoiminnan jatkamista (ks. myös PeVM 2/2018 vp, s. 3).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 21/2021 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Valiokunnan mietintö PeVM 5/2022 vp

Helsingissä 17.11.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Heikki Vestman kok

jäsen Bella Forsgrén vihr

jäsen Jukka Gustafsson sd

jäsen Hannu Hoskonen kesk

jäsen Olli Immonen ps

jäsen Mikko Kinnunen kesk

jäsen Anna Kontula vas

jäsen Mats Löfström r

jäsen Jukka Mäkynen ps

jäsen Tuula Väätäinen sd

varajäsen Wille Rydman wr

varajäsen Iris Suomela vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala